

138. Dédestapolcsány, Dédesi vár
(KÖH 16540)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kö

Az írott források alapján 1254 előtt épült és 1567-ben lerombolt dédesi vár Ny-i, legmagasabb pontján álló, igen rossz állapotú falszakaszon végeztünk 2009 nyarán állagvédelmi munkákat, valamint azt megelőzően régészeti megfigyeléshez kötött falkutatást. A 2008 őszen tartott helyszíni bejárás során a miskolci Herman Ottó Múzeum, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Észak-magyarországi Irodája és a Bükk Nemzeti Park munkatársaival közösen megállapíthattuk, hogy a várfokon található L alakú magas falrészlet vészesen meggyengült, sürgős állagmegóvásra tettünk javaslatot.

A konzerválni kívánt falszakasz egy jelentős része azonban 2009 húsvétját követően, eddig ismeretlen okból, ledőlt. A további balesetveszély elhárítása érdekében nem lehetett tovább várni a romok állagmegóvásával. Ezért a nyáron régészeti megfigyelés keretében, folyamatos régészeti szakfelügyelet mellett kibontattuk a megmaradt falcsontot a 2009-es, és a korábbi (középkori) „önmaga törmelékéből”.

A kutatás során a támpillérekkel erősített L alakú falszakasz É-i fala mindkét oldalán szintsüllyesztést hajtottunk végre, hogy a törmelék alatt lévő még ép falsíkokat felszínre hozzuk. A romkonzerválás során ugyanis igazodnunk kellett ezekhez a falsíkokhoz, mivel a felfalazás során ezek jelentették a kiegészítések biztos alapjait. A kutatás előtt a vizsgált terület D-i felén lévő mikrodomborzati viszonyok alapján feltételeztük, hogy az állagmegóvásra előkészítendő falszakasz egy nagyobb (talán kéthelyiséges?) épület vagy torony maradványa.

A feltételezett objektum É-i falát mintegy 7 m hosszúságban tisztítottuk meg a törmeléktől. Szélessége 190–200 cm-nek bizonyult. Megállapíthattuk továbbá, hogy a 2009 tavaszán ledőlt faltömb szabályosan, a jelenleg még felszín felett lévő falegyennél vált el, és borult ki. A kutatás során megtaláltuk az épület/torony ÉK-i sarkát, mely sarokban egy szabályos 25×30×40 cm-es faragott kőtömböt találtunk, másodlagos helyzetben. Maga a falazat szendvics szerkezetű, azaz a két külső, nagyobb kövekből rakott falköpeny közét apróbb, tömör, masszív habarcsba rakott kövekkel töltötték fel. Az épület/torony K-i falán megtaláltuk és részben kibontottuk bejáratának küszöbkövét, ill. a törmelékréteg alatt azonosítottuk égett, faszenes padlóját is.

Az objektum ÉK-i sarka egy térben elforgatott, a fennálló falaknál korábbi és visszabontott épület Ny-i falába lett beleépítve. A korábbi épület mintegy 2,5 m vastag falát a megtalált küszöb szintjéig bontották vissza. Ez a korábbi épület a jelenlegi romoktól kissé ÉK-re helyezkedik el, és É-i fala, melynek csak rövid szakasza esett a megfigyelési területbe, közvetlenül a hegy É-i platójának szélén helyezkedik el. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a megtalált korábbi épületet talán a forrásokban is említett 13. századi vár egyik részével azonosíthatjuk, míg a jelenleg is fennálló és konzervált falak a vár

életének későbbi szakaszához köthetők. Ezeket a feltételezéseket azonban csak egy kiterjedt régészeti kutatás során tisztázhatjuk pontosan.

GÁL-MLAKÁR VIKTOR – SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

139. Dévaványa, Kis-Kér-sziget, Nemzeti Park legelője
(KÖH 69657)

(Békés megye) Ő

2009 júliusában előzetes terepbejárást tartottunk Dévaványa É-i határában, egy tervezett földgázvezeték nyomvonalán. A terepbejárás során egy új régészeti lelőhelyet találtunk.

Dévaványa határának ÉNy-i részén, a Kis-Kér-sziget nevű határrész Ny-i peremén, a Körös-Maros Nemzeti Park legelőjének közelében helyezkedik el. Egy egykori, széles folyómeder K-i partján, kb. 80 m-es körzetben kevés, kopott őskori edénytöredéket és egy kis obszidiánpengét gyűjtöttünk. A terepbejárás idején a lelőhely területén alacsony búzavetés állt, ezért a lelőhely pontos kiterjedését nem lehetett meghatározni. Jellege és elhelyezkedése alapján felmerült annak a lehetősége, hogy ez a lelőhely azonos lehet a Dévaványa 2. sz. topográfiai lelőhellyel (Kis-Kér-sziget), ám a topográfiai térképeken mintegy 250 m-re D-re jelölt lelőhely és a most leírt lelőhely között túl nagy a távolság.

LISKA ANDRÁS

140. Dévaványa, Pocos-dűlő, Csillag-tanya
(KÖH 73637)

(Békés megye) U, Sza

A területen földgázvezeték létesítése miatt végeztünk megelőző feltárást. A tervezett földmunkák 900 m²-t érintettek. A gázvezeték és védőövezetének 6 m széles sávját tártuk fel, 35 objektum került elő, amelyek többsége a neolitikumra keltezhető (AVK), egy objektum volt szarmata kori. Az objektumok között 6 cölöplyuk, 28 gödör, egy omladék volt. A szarmata objektum egy félig földbe mélyített lakóház maradványaként értelmezhető.

LISKA ANDRÁS

141. Dévaványa határa

(Békés megye) U, R, LT, Sza

2009. szeptember–október folyamán megelőző feltárásokat végeztünk a HHE Túrkeve K1-Déva Ny-1 jelű gázvezeték fektetése által érintett régészeti lelőhelyeken.

Gabonás (KÖH 3998): Egy 6 m széles szelvényben 1440 m²-t kutattunk. A humuszolás során 17 objektum került elő, melyek közül 14 gödör volt; továbbá egy árok, amely a szelvényben kiszélesedett. Két objektum nem bizonyult régészeti korúnak. Az objektumokból csak a szarmata kultúrára jellemző, igen szegényes és csekély mennyiségű kerámiaanyag került elő.

Katal-Szeg (KÖH 4003): A tervezett gázvezeték területén 1200 m²-en kutattunk. A területen 9 neolit

településobjektumot találtunk, melyek az előkerült leletek alapján az alföldi vonaldíszes kultúrához sorolhatók. Közülük 2 árok és 7 változatos formájú és méretű gödör. A legnagyobb kiterjedésű több mint 14 m hosszú volt, nem is tudtuk az egészet feltárni. Ebből került elő a legtöbb bekarcolt vonaldíszes kerámiatöredék.

Kis-Kér-Sziget (KÖH 69657): A tervezett gázvezeték területén 815 m²-en 5 őskori településobjektumot találtunk. Ezek mindegyike változatos formájú és méretű gödör volt. Mindössze néhány kézzel formált téglaszínű kerámiatöredéket találtunk és paticsot.

Sártó (KÖH 3989): Egy 6 m széles szelvényben 360 m²-t kutattunk, a humuszolás során 17 objektum került elő, melyek közül 15 gödör volt. Előkerült még egy kemence a hozzá tartozó előtér-gödörrel, valamint még egy kemencével, és egy kisebb gödörrel, amely 90 cm átmérőben mélyült lefelé. Ennek a bontását 336 cm mélyen abbahagytuk. Az objektumok többsége a kelta kultúrához tartozott, kisebb részük a badeni kultúrához. A kelta anyagban legtöbb a korra jellegzetes, grafittal soványított megduzzadt peremű edény.

VÁRI ANITA

142. Domaszék határa

(Csongrád megye) Ó, B, Sza, N, A, Á, Kk

Az 55. sz. főút burkolat-megerősítése nyomvonalán örökségvédelmi hatástanulmány készítése kapcsán végeztünk terepbejárást 2009. október 5. és november 4. között. A szegedi határtól Ny felé haladva a mórhalmi határig terjedő külterületi szakaszon, az út mindkét oldalát 50-50 m szélességben vizsgáltuk. A bejárás időpontjában a külterületi szakasz meghatározó részét (kb. 35%-át) erdő, rét, legelő, gaz borította, kisebb részét (kb. 15%-án) lábon álló kultúr- ill. haszonnövények. A külterületi rész kb. 1/5-ét beépített vagy elkerített területek miatt nem lehetett terepbejárással vizsgálni. Összességében a külterületi szakasznak kb. 30-35%-a bizonyult terepbejárásra alkalmasnak.

A munka során 6 új lelőhelyet azonosítottunk (KÖH 72979, 72981, 72983, 72985, 72987, 72989), amelyek őskori, bronzkori, szarmata, népvándorlás kori, avar, Árpád-kori, középkori és újkori leletanyagot szolgáltatottak.

Munkatársak: Bácsmegi Gábor régész, Paja László antropológus, Sultis László, Alács Attila, Pál Róbert, Takács Gábor régésztechnikusok, Csenkey-Sinkó András restaurátor.

PARDITKA GYÖRGYI

143. Dombóvár-Gunaras, agyagbánya

(KÖH 20438)

(Tolna megye) R

A jól ismert késő rézkori lelőhelyen a téglagyár agyagot bányászott. A kitermelés során elérték a korábban lehumuszolt terület határát. További működésre csak a megelőző feltárás után kerülhetett volna sor. Közben

azonban a téglagyárat bezárták, a bánya új tulajdonos kezébe került. A bekerített területen szakhatósági engedély nélkül továbbra is folynak kisebb földmunkák, de ezek ellenőrzésére jelenleg nincs lehetőségünk. A kerítésen kívüli területet 2008. október 1. és 2009. december 15. között rendszeresen ellenőriztük.

SZABÓ GÉZA

144. Dombóvár, Köztársaság utca (Kiskondai-patak, III. sz. téglagyár) (KÖH 56987)

(Tolna megye) R, B, LT, Ró, Á, Tő

Az áruház építése során előkerült régészeti leleteket 2007. június 16. és 2009. október 20. között mentő feltárás keretében tártuk fel; az áruházhoz vezető új út, mely a korábbi tapasztalatok alapján már régészeti szakfelügyelet mellett készült, végső formáját a kórházi csomópont 2009. évi kiépítésével nyerte el.

A Konda-patak völgyében 2007 nyarán a volt vágóhíd területén, az épülő Tesco áruház tereprendezése során előkerült régészeti leletekről értesítették a szekszárdi múzeumot. Akkor hat hétig tartott a régészeti leletmentés. Az építkezéssel párhuzamosan több mint 18 000 m²-en feltárt összesen 528 sír, gödör, ház, kemence, árok több korszak településének, temetőjének leleteit tartalmazta. A rézkori és bronzkori település, a kelta, valamint az Árpád-kori falurészlet mellett késő római, ill. középkori temető sírjai kerültek elő.

A Kiskondai-patak Ny-i partján lévő egykori III. sz. téglagyárnak a főúttól D-re eső részén Kőhegyi Mihály már az 1962-es leletmentés során is talált a badeni kultúrához sorolható tárgyakat. Az út másik oldalán pedig az áruház építésekor kerültek elő a késő rézkori településhez tartozó kemencék, amelyeket a jellegzetes, bebökődött pontsorokkal és bekarcolt vonalakkal díszített, széles szalagfüles edénytöredékek alapján ugyancsak a rézkor kései időszakára lehetett keltezni. Az egyik veremben egy szarvasmarhát egészen helyeztek el.

A patakra lankásan lejtő domboldal felső, laposabb részén a sárga, löszös altalajban nagyjából 2×2 m-es négyzetes alaprajzú világosbarna elszíneződések sora rajzolódott ki. Az egyenes oldalú és aljú, veremszerű építményekben méretükhöz képest alig voltak leletek. Tűzrakóhelynek, s a felépítményre, a falazatra, tetőzetre utaló cölöpöknek sem volt nyoma. Ez arra mutat, hogy csak egy nagyobb épület részeként, mint tárolót használhatták egykor a vermeket. Ugyanakkor a településen több, először szemetesgödörnek tűnő beásásban feltűnően sok majdnem ép edény, eszköz volt, amelyeket szemmel láthatóan nagy gonddal helyeztek a gödör fenekére, ill. egymásra. Ez kizárja, hogy szemetesgödörökről lenne szó. Ugyanígy kizárható, hogy sírok lennének, hiszen hiányoztak belőlük az emberi hamvak, viszont majdnem mindegyikben voltak állati csontdarabok – több esetben erősen megégve. Az is feltűnő volt,